

ЕКОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

Оганезова Ганна Вікторівна* кандидат економічних наук, доцент
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти
Харківського національного медичного університету

* ORCID 0000-0003-3643-1948

© Оганезова Г.В., 2022

*Стаття отримана редакцією 28.11.2022 р.
The article was received by editorial board on 28.11.2022*

Вступ. Війна в Україні поглиблює демографічну кризу – ріст вимушеної міграції, смертності, падіння народжуваності. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки для повоєнного відновлення країни ефективних підходів та стратегій формування, збереження та зміцнення здоров'я, стабілізації та покращання демографічних показників населення України в умовах екологічної та демографічної кризи і обмежених ресурсів. Здоров'я як основа людського капіталу є важливим фактором економічного розвитку держави. В Україні проблема збереження здоров'я населення набула особливої гостроти на тлі підвищення загальної захворюваності, смертності населення і воєнних подій на її території. Серед проблем, що викликають негативний вплив на здоров'я людини, є екологічний фактор – за оцінками ВООЗ, здоров'я на 10-15% екологічно детерміновано. Кожна шоста смерть в світі викликана поганою екологією, також поганими умовами життя та праці; рівень смертності через забруднення довкілля втричі перевищує смертність від СНІДу, туберкульозу і малярії разом узятих. Тому ідентифікація й аналіз екологічних загроз здоров'ю населення і пошук інструментів формування здоров'яорієнтованої економіки з урахуванням екологічного фактору є актуальним.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Аналіз публікацій українських вчених-економістів свідчить, що досліджувались такі питання: причини «незбалансованості природокористування в контексті екологічної та природно-техногенної безпеки» та дійшли висновку, що «процес інституціоналізації природокористування в контексті екологічної безпеки є вкрай незбалансованим та неефективним» [1]; вивчали вплив екологічних податків на захист здоров'я населення та обґрунтували, що екологічне оподаткування варто розглядати «не лише з точки зору забезпечення компенсаційної функції, але й розміру завданої шкоди довкіллю, яка впливає на екологічні умови життя населення у поточний час та на поточний момент» [2]; досліджували фінансування екологічних програм поводження з промисловими відходами та пропонується запровадити «стратегічний системний підхід до вирішення актуальних питань охорони навколишнього середовища та поводження з промисловими відходами в умовах дефіциту фінансових ресурсів як на державному, так і регіональному рівні» [3]; розглядали екологічні аспекти здоров'я населення – питання впливу на здоров'я місця та умов проживання населення: виявлено закономірності у між станом навколишнього середовища (житлові умови, територія проживання, умови праці) та станом здоров'я [4, с. 612–653]. В роботі [5] автором статті для вирішення проблеми збереження здоров'я населення була запропонована концепція здоров'яорієнтованої економіки, ціллю якої є зменшення дії факторів ризику здоров'я і підтримання високого рівня здоров'я на всіх рівнях формування і накопичення людського потенціалу. Але питання пошуку механізмів формування здоров'яорієнтованої економіки в Україні з позицій гіпотези екологічної детермінованості здоров'я населення потребують подальших досліджень.

Метою статті є визначення впливу складових екологічного фактору на здоров'я населення, а також пошуку механізмів формування здоров'яорієнтованої економіки в Україні з урахуванням екологічного фактору. У роботі використано системний підхід, контент-аналіз, метод логічного моделювання та конструювання.

Основний матеріал і результати. В рамках нашого дослідження термін «екологічна детермінанта/фактор» використовується в розширеному трактуванні як система взаємопов'язаних природних та антропогенних об'єктів явищ, в яких здійснюється праця, навчання, побут і відпочинок людей. Ця система складається з навколишнього середовища, якості трудового середовища та житлових умов (рис. 1).

Рис. 1. Структура екологічного фактору, якій впливає на здоров'я людини

Джерело: авторська розробка

За результатами соціологічного дослідження Шушпанова Д.Г., вплив екологічного фактору на здоров'я українців становить 23% [4, с. 615]. Проведений автором статті контент-аналіз показав, що кожна складова екологічного фактору негативно впливає на здоров'я людини, призводить до погіршення працездатності, скорочення тривалості життя, а часом і до смерті [6]. Далі автором був проведений аналіз кожної складової екологічного фактору в Україні, результати якого представлено в таблиці 1.

Як видно з аналізу впливу кожної складової екологічного фактору на здоров'я населення України на кожному з рівнів негативно. Це відбивається на рейтингу країни в порівнянні з іншими державами: у рейтингу держав за рівнем екології (2020 р.) Україна займає 60 місце (зі значенням індексу 49,5), тоді як Польща – 7 місце (індекс 60,9), Угорщина – 33 (індекс 63,7), Швеція – 8 (індекс 78,7). Рівень смертності від екологічних проблем (2016 р.) в Україні складає 70,7 на 100 тис. осіб; в Польщі 37,9 на 100 тис. осіб, Угорщині – 38,8, Швеції – 7,2 (табл. 2) [7].

При цьому цей негатив більшою мірою зумовлений антропогенним та техногенним впливом людини. З позиції запропонованої концепції здоров'яорієнтованої економіки підґрунтям цих процесів є соціальна безвідповідальність суб'єктів ринку – держави, роботодавців, індивідів.

Соціальна безвідповідальність держави проявляється у відсутності послідовної політики у сфері довкілля: відсутність екологічних стандартів та аудиту їх виконання, проблема утилізації відходів; відсутності дієвих механізмів державного регулювання землекористування і захисту ґрунтів від ерозії тощо [11; 15]. Як приклад соціальної безвідповідальності держави можна привести ситуацію у сфері здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду: «інституційна спроможність захисту населення України від інфекційних захворювань та здійснення функцій з реалізації державної політики у цій сфері фактично паралізована» [16, с. 88] тому що створені після ліквідації Держсанепідемслужби у 2017 р. структури не мають повноважень з контролю за дотриманням санітарно-епідемічного законодавства суб'єктами господарювання та притягнення винних посадових осіб до адміністративної відповідальності.

Корупція та матеріальна незацікавленість бізнесу перешкоджає таким чином переходу як держави, так і окремих підприємств до екологічно-відповідальної моделі поведінки. Найчастіше питання вирішуються за допомогою відкатів та штрафів, розміри яких незначні в порівнянні з вартістю переходу на екологічні стандарти виробничої діяльності. Соціальна безвідповідальність роботодавців – скидання брудних вод без очищення в водні водойми (гірничо-збагачувальні комбінати, водоканали, великі металургійні підприємства); створення несанкціонованих звалищ, порушення законодавства при поводжен-

Таблиця 1

Аналіз складових екологічного фактору в Україні, що впливають на здоров'я населення

Складова екологічного фактору	Стан складової екологічного фактору	Результат
Стан довкілля		
Забруднення атмосферного повітря	у рейтингу країн із забруднення повітря Україна посідає 60-те місце з індексом забруднення 16.60, Швеція – 93-є місце (6.63), Фінляндія – 95-те (5.63) (2019 р.) [7]	У рейтингу країн світу за рівнем смертності від екологічних проблем Україна займає 89 місце з 179 країн; Польща – 128 місце, Фінляндія – 176. Смертність від екологічних проблем в Україні складає 70,7 на 100 тис. осіб; в Польщі – 37,9; Фінляндії – 7,2 (2016 р.) [7].
Забруднення водних ресурсів	у 2020 р. питома вага досліджених проб питної води з джерел нецентралізованого водопостачання, які не відповідали вимогам, становила 32,6% за санітарно-хімічними та 22,6% за мікробіологічними показниками, [8, с. 84]. На якість питної води систем централізованого водопостачання негативно впливає незадовільний санітарно-технічний стан водопровідних споруд і мереж, відсоток їх зношеності, що становить у різних регіонах від 30% до 70%, несвоєчасні проведення капітальних та поточних планово-профілактичних ремонтів та ліквідації аварій [8, с. 24].	
Відходи	щорічно в Україні в середньому утворюється 10 т відходів в розрахунку на одного мешканця, що у 2 рази більше від середнього показника в країнах ЄС. В Україні накопичено близько 36 млрд. т відходів, що становить понад 50 тис. т на 1 квадратний кілометр території держави [9, с. 5].	
Забруднення земельних ресурсів	забруднення земельних ресурсів сьогодні складає близько 20% території України. Спостерігається стійка тенденція подальшої інтенсивної деградації ґрунтового покриву – основного засобу аграрного виробництва [9, с. 205; 10].	
Радіаційне забруднення довкілля	в Україні продовжують проявлятися негативні екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи через масштабне радіоактивне забруднення довкілля, велику кількість радіоактивних матеріалів і радіоактивних відходів на території промислового майданчика ЧАЕС і зони відчуження, що потребує безпечного поводження з ними [11, с. 13].	
Хімічне забруднення харчових продуктів	спостерігається негативний вплив на здоров'я людини від уживання в їжу культурних рослин, у яких накопичилися небезпечні речовини (зокрема, залишки мінеральних добрив та отрутохімкатів); зростають ризики для здоров'я людини у разі вживання в їжу продуктів харчування, отриманих з генетично модифікованих організмів.	
Якість трудового середовища		
Характеристика зайнятості	більш 834,4 тис. осіб (2019 р.) працюють в шкідливих умовах (29,6% від загальної чисельності працюючих) [12]; знос основних фондів більшості галузей економіки України становить у середньому 70%, а норми їхнього оновлення не покривають норми їхньої амортизації.	
Умови зайнятості та праці	для ринку праці України характерна висока частка прихованого безробіття, поширення нелегальної зайнятості та трудової міграції, зростання вимушеної неповної зайнятості (скорочення робочого дня або робочого тижня, використанні вимушених відпусток без збереження заробітної плати, зростання частки «працюючих бідних» в економічно активному населенні).	
Житлові умови		
ветхість;	Більше 60% житлових будинків в країні було зведено ще у роки радянського індустріального будівництва і нині нагально потребує проведення заходів з модернізації; 4,3 млн м ² житла є ветхим та/або визнано аварійним [13].	
комфортність житла: наявність ванній, каналізації; опалення; гарячої води	В Україні 7,4% населення проживає у житлі без будь-яких зручностей, тобто житло не обладнане водопроводом, каналізацією, системою газового опалення. Спостерігається великий розрив у обладнанні житла зручностями між жителями міст та сіл: у великих містах 0,2% мешкають у житлі без будь-яких зручностей, в селах у житлі без зручностей проживає кожна п'ята особа (18,7%). 10,4% населення України незадоволені своїми житловими умовами, 2,9% – дуже незадоволені (2022 р.) [14, с. 41].	
щільність проживання.	в країні високий рівень перенаселеності приміщень через недостатній житловий простір: 48,9% домогосподарств проживають у перенаселеному житлі; частка дітей у віці до 18 років, які живуть у перенаселеному житлі складає 72,2% (2022 р.) [14, с. 34].	

Джерело: складено автором

Рейтинг країн світу за рівнем екології та смертності від екологічних проблем

		Рейтинг країн за рівнем екології (180 країн, 2020 р.)		Рейтинг країн світу за рівнем смертності від екологічних проблем (179 країн, 2016 р.)	
		місце у рейтингу	значення	місце у рейтингу	смертність на 100 тис. осіб
1	Україна	60	49,5	89	70,7
2	Угорщина	33	63,7	125	38,8
3	Польща	37	60,9	128	37,9
4	Чехія	20	71,0	139	29,6
5	Швеція	8	78,7	178	7,2
6	Фінляндія	7	78,9	176	7,2

Джерело: створено автором за [7]

ні з небезпечними відходами [11, с. 13; 14, с. 132]; недотримання технологічного та санітарного режиму виробництва харчових продуктів на підприємствах харчового профілю, що призводить до харчових отруєнь, що викликані збудником ботулізму, тощо.

Інструменти, які формують здоров'яорієнтовану економіку з урахуванням екологічного фактору ризику здоров'ю

Суб'єкти ЗОЕ	Інструменти, які впливають на:		
	стан довкілля	адекватність побутових умов життя	якість трудового середовища
Держава (дії держави, що забезпечують якість довкілля для збереження здоров'я населення)	запровадження директив ЄС з екологічної безпеки; вдосконалення санітарного захисту повітряного басейну; розвиток системи дисциплінарних стягнень за екологічні порушення тощо. система харчової безпеки – НАССР; поінформованість населення про екологічні ризики тощо.	запровадження стандартів екологічної захищеності людей в рамках будівництва та експлуатації житлового середовища; введення «зелених» стандартів у будівництві; вдосконалення санітарного контролю харчових продуктів, громадських та житлових приміщень, тощо.	зменшення робочих місць із шкідливими умовами праці: впровадження екологічних стандартів на підприємствах ISO14000; штрафи роботодавцям порушення екологічних норм; пільги за «зелені технології», впровадження програм здоров'я на робочому місці; податкове регулювання; освітні програми для роботодавців; інструкції.
Роботодавець (дії роботодавця, які забезпечують екологічні параметри збереження здоров'я робітників)	соціальна звітність; конкурси; рейтинги; кодекси поведінки тощо; застосування інноваційних, ресурсощадних та природоохоронних технологій тощо.	державно-приватне партнерство в сфері будівництва для підвищення доступності сучасного житла.	стандарты з екологічної безпеки робітників; програми з модернізації обладнання, підвищенні відповідності умов праці безпечним для життя та здоров'я тощо.
Індивід (дії індивіда, які забезпечують екологічні параметри повсякденного життя для здоров'я індивіду)	навчальні програми з підвищення екологічної грамотності; консультування, інформування, вакцинація, регулярні медичні огляди тощо.	позички, дешеві кредити на поліпшення житлових умов; стандартизація у прибудинковій інфраструктурі (дитячі майданчики, сміттєві баки, каналізаційні люки); поінформованість про шкідливість вогкості, цвілі, загазованості; користь рекуператорів, пристроїв з очищення пiтної води тощо.	забезпечення здорових і безпечних умов праці (забезпечується організацією виробничих процесів, архітектурно-планувальними рішеннями та технічними засобами безпеки, конструкцією обладнання, засобами індивідуального захисту та ін.).

Джерело: створено автором

Домашні господарства в Україні виявляють низьку активність у сфері забезпечення якості екологічного аспекту побутового життя. Як приклад можна привести те, що «самоорганізація співвласників багатоквартирних будинків залишається на досить низькому рівні – самостійно обрано управителя лише у трохи більше, ніж 12 тис. будинків (6,8%). 43% багатоквартирних будинків «живуть» за старим законодавством» [13]. Вони не бажають брати на себе відповідальність за стан будинків незважаючи на те, що «43% громадян не задоволені існуючими житловими умовами» [13]; 40% діючих систем водопостачання та каналізації потребують повної заміни тощо. Проте слід зазначити, що бажання платити за покращення якості екологічних благ детермінується такими факторами, як рівень доходів домашніх господарств, рівень поінформованості про шкідливі наслідки впливу забрудненого довкілля, наявність вищої освіти [4, с. 645].

Як інструмент протидії соціальної безвідповідальності суб'єктів ринку автор пропонує формування здоров'яорієнтованої економіки з обов'язковим врахуванням екологічного фактору [5], а саме: інституціоналізувати дії індивіда, роботодавця, держави у напрямі протидії всіх негативних та заохочення всіх позитивних складових екологічного фактору (табл. 3). Використання даних інструментів інституціоналізує соціальну відповідальність кожного суб'єкта ринку у напрямі дієвого негативного впливу екологічного фактору на здоров'я населення.

Висновки. Повоєнне відновлення держави потребує високої продуктивності праці, яку може забезпечити лише здорове населення, стан здоров'я якого безпосередньо залежить від якості навколишнього середовища та умов життєдіяльності людини. Проблема носить багатогранний характер і її рішення вимагає комплексного підходу, який, на думку автора, можна реалізувати шляхом формування адекватного інституційного середовища (здоров'яорієнтованої економіки) з урахуванням екологічного фактору на принципах соціальної відповідальності всіх суб'єктів (домашніх господарств, роботодавців, держави). Запропоновані в статті інструменти, які формують здоров'яорієнтовану економіку з урахуванням екологічного фактору ризику здоров'ю, зроблять процес інституціоналізації довкілля в контексті екологічної безпеки збалансованим та ефективним та допоможуть подолати демографічну кризу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Pylypiv, V., Obykhod, A., & Illiashenko, I. Institutional principles of balanced nature management in the context of environmental and natural technogenic safety. *Economic Annals-XXI*. 2015. № 9-10. P. 98–102.
2. Tenytska, I., Palienko, M. Environmental Taxes Impact on the Population Health Protection: Cross-Country Analysis. *Health Economics and Management Review*. 2021. № 4. P. 78–86. DOI: <http://doi.org/10.21272/hem>
3. Datsii O., Datsii N., Zborovska O., Ivashova L., Cherkashyna M., Ingram K. Financing of environmental programs for industrial waste management in times of crisis. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2021. № 1. С. 130–136.
4. Шушпанов Д.Г. Соціально-економічні детермінанти здоров'я населення : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2017. 878 с.
5. Оганезова А.В. Сутнісна характеристика здоров'яорієнтованої економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : «Економіка і менеджмент»*. 2018. № 27(1). С. 71–75.
6. Оганезова А.В. Екологічна детермінованість здоров'я: необхідність формування здоров'яорієнтованої економіки / Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. Любляна (Словенія) : ГО «ВАДНД», 07 липня 2022 р. 563 с.
7. NONEWS. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries>
8. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2020 році. Київ, 2021. 385 с. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/2021_naczdopovid-za-2020.pdf
9. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. URL: <https://mepr.gov.ua/timeline/Nacionalni-dopovidi-pro-stan-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-v-Ukraini.html>
10. Улько Є., Москаленко А., Кучер А., Павленко О., Сербов М. Економічна оцінка наслідків забруднення ґрунтів у системі сталого управління землями. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8. № 4. P. 266–300. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2021.08.04.12>
11. Загрози у сфері екологічної та техногенної безпеки та їх вплив на стан національної безпеки (моніторинг реалізації Стратегії національної безпеки). URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/3346/>
12. Умови праці працівників у 2019 році : Статистичний збірник / Держстатслужба України. Київ, 2020. 37 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/05/zb_upp_2019.pdf
13. Концепція державної політики по досягненню цілі 10.4. «Українці мають комфортне та доступне житло» Програми діяльності Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/base-law/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskistyuu/kontseptsiya-derzhavnoyi-politiki-ta-plan-z-yiyi-realizatsiyi-po-dosyagnennyu-tsili-10-4-ukrayintsi-mayut-komfortne-ta-dostupne-zhitlo-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-ukrayini/attachment/10-4-2/>

14. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України (за матеріалами вибіркового обстеження). Державна служба статистики України. Київ, 2022. 86 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/sdhd_22.pdf
15. Шелудько Е.І., Завгородня М.Ю. Ключові виклики та загрози техногенно-екологічній безпеці України. *Український соціум*. 2020. № 2 (73). С. 123–137.
16. Муляр Г., Шуст Г. Загальна характеристика системи епідеміологічного нагляду в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2 (26). С. 84–90.

REFERENCES:

1. Pylypiv, V., Obykhod, A., & Illiashenko, I. (2015). Institutional principles of balanced nature management in the context of environmental and naturaltechnogenic safety. *Economic Annals-XXI*, 9-10, 98–102.
2. Tenytska, I., & Palienko, M. (2021). Environmental Taxes Impact on the Population Health Protection: Cross-Country Analysis. *Health Economics and Management Review*, 4, 78–86. Retrieved from: <http://doi.org/10.21272/hem>
3. Datsii O., Datsii N., Zborovska O., Ivashova L., Cherkashyna M., Ingram K. (2021). Financing of environmental programs for industrial waste management in times of crisis. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 1, 130–136.
4. Shushpanov, D.H. (2017). *Sotsialno-ekonomichni determinanty zdorovia naseleння*, Ternopil: Ekonomichna dumka. (in Ukrainian)
5. Ohanezova, A.V. (2018). Essential characteristic of health-oriented economy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: «Ekonomika i menedzhment»*, 27(1), 71–75. (in Ukrainian)
6. Ohanezova, A.V. (2022). Ekolohichna determinovanist zdorovia: neobkhidnist formuvannya zdoroviaorientovanoi ekonomiky [Ecological determination of health: the need to form a health-oriented economy]. *Suchasni aspekty modernizatsii nauky: stan, problemy, tendentsii rozvytku: materialy XXII Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii* [Modern aspects of the modernization of science: state, problems, development trends: materials of the XXII International Scientific and Practical Conference]. Liubliana.
7. NONEWS. Retrieved from: <https://nonews.co/directory/lists/countries>
8. Natsionalna dopovid pro yakist pytnoi vody ta stan pytneho vodopostachannia v Ukraini u 2020 rotsi. [National report on the quality of drinking water and the state of drinking water supply in Ukraine in 2020]. Kyiv. Retrieved from: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/2021_naczdopovid-za-2020.pdf
9. Natsionalna dopovid pro stan navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha v Ukraini u 2021 rotsi. [National report on the state of the natural environment in Ukraine in 2021]. Retrieved from: <https://mepr.gov.ua/timeline/Nacionalni-dopovidi-pro-stan-navkolishnogo-prirrodnogo-seredovishcha-v-Ukraini.html>
10. Ulko, Ye., Moskalenko, A., Kucher, A., Pavlenko, O., Serbov, M. (2022). Ekonomichna otsinka naslidkiv zabrudnennia gruntiv u systemi staloho upravlinnia zemliamy [Economic evaluation of the consequences of soil pollution in the system of sustainable land management]. *Agricultural and Resource Economics*, 8(4), 266–300. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2021.08.04.12>
11. Zahrozy u sferi ekolohichnoi ta tekhnohennoi bezpeky ta yikh vplyv na stan natsionalnoi bezpeky (monitorynh realizatsii Stratehii natsionalnoi bezpeky) [Threats in the field of environmental and technogenic security and their impact on the state of national security (monitoring of the implementation of the National Security Strategy)]. Retrieved from: <http://old2.niss.gov.ua/articles/3346/> (in Ukrainian)
12. Umovy pratsi pratsivnykiv u 2019 rotsi: Statystychnyi zbirnyk (2020) [Working conditions of employees in 2019: Statistical collection]. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/05/zb_upp_2019.pdf
13. Kontsepsiia derzhavnoi polityky po dosiahnenniu tsili 10.4. "Ukrainci maiut komfortne ta dostupne zhytlo" Prohramy diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy [Concept of state policy to achieve goal 10.4. "Ukrainians have comfortable and affordable housing" Activity Program of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.minregion.gov.ua/base-law/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskistyuu/kontsepsiya-derzhavnoyi-politiki-ta-plan-z-yiyi-realizatsiyi-po-dosyagnenniu-tsili-10-4-ukrayintsi-mayut-komfortne-ta-dostupne-zhitlo-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-ukrayini/attachment/10-4-2/>
14. Sotsialno-demografichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy (za materialamy vybirkovoho obstezhennia) (2022) [Socio-demographic characteristics of Ukrainian households (based on sample survey materials)]. Retrieved from: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/sdhd_22.pdf
15. Sheludko, E.I., Zavorodnia, M.Iu. (2020). Kliuchovi vyklyky ta zahrozy tekhnohenno-ekolohichnii bezpet-si Ukrainy [Key challenges and threats to technogenic and ecological safety of Ukraine], *Ukrainskyi sotsium*, 2 (73), 123–137. (in Ukrainian)
16. Muliar, H., Shust, H. (2021). Zahalna kharakterystyka systemy epidemiolohichnoho nahliadu v Ukraini [General characteristics of the epidemiological surveillance system in Ukraine]. *Aktualni problemy pravознавства*, 2 (26), 84–90. (in Ukrainian)

УДК 504.75.05; 314.4; 351

JEL Q56, J11, I18

Оганезова Анна Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, Навчально-науковий інститут післядипломної освіти Харківського національного медичного університету. **Екологічний фактор у формуванні здоров'яорієнтованої економіки.**

Стаття присвячена аналізу та обговоренню стійких тенденцій погіршення стану здоров'я та скорочення тривалості життя населення України з позицій гіпотези їхньої екологічної детермінованості, а також пошуку механізмів формування здоров'яорієнтованої економіки в Україні з урахуванням екологічного чинника. Представлено структуру екологічного фактору, якій впливає на здоров'я людини. Проаналізовано кожен складову екологічного фактору в Україні. Визначено, що негативні наслідки впливу екологічного фактору на здоров'я людей обумовлено соціальною безвідповідальністю суб'єктів ринку – держави, роботодавців, індивідів. Обґрунтовано необхідність формування ефективного інституціонального середовища як результату взаємодії суб'єктів ринку з урахуванням екологічного фактору – здоров'яорієнтованої економіки. Запропоновано інструменти, які формують здоров'яорієнтовану економіку з урахуванням екологічного фактору ризику здоров'ю; їх застосування інституціоналізує соціальну відповідальність кожного суб'єкта ринку: нейтралізує негативний вплив екологічного фактору на здоров'я населення та посилює позитивний.

Ключові слова: демографічна криза, екологічний фактор, здоров'я, здоров'яорієнтована економіка, інституціоналізація.

UDC 504.75.05; 314.4; 351

JEL Q56, J11, I18

Anna Oganезova, PhD (Economics), Associate Professor, Educational and Scientific Institute of Postgraduate Education of Kharkiv National Medical University. **Ecological factor in the formation of a health-oriented economy.**

The article is devoted to the analysis and discussion of persistent trends in the deterioration of the state of health and the reduction of the life expectancy of the population of Ukraine from the standpoint of the hypothesis of their ecological determinism, as well as the search for mechanisms for the formation of a health-oriented economy in Ukraine, taking into account the environmental factor. The ecological factor is presented as a system of interconnected natural and anthropogenic objective phenomena in which people work, study, live and rest; it consists of the environment, the quality of the working environment and living conditions. Each component of the environmental factor in Ukraine was analyzed. It was determined that the negative consequences of the influence of the environmental factor on people's health are caused by the imperfection of institutional support, the inefficiency of existing institutions, and the social irresponsibility of market subjects – the state, employers, and individuals. The social irresponsibility of the state is manifested in the absence of a consistent policy in the field of environmental protection: lack of environmental standards and audit of their implementation, the problem of waste disposal; lack of effective mechanisms for state regulation of land use and soil protection against erosion; social irresponsibility of employers – dumping dirty water without treatment into water reservoirs, creating unauthorized landfills, violating legislation in the handling of hazardous waste, non-compliance with the technological and sanitary regime of food production at food enterprises, which leads to food poisoning caused by the causative agent of botulism; households show low activity in the field of ensuring the quality of the ecological aspect of everyday life. The need for the formation of an effective institutional environment as a result of the interaction of market subjects, taking into account the environmental factor – a health-oriented economy, is substantiated. Tools are proposed that form a health-oriented economy taking into account the environmental health risk factor; their application institutionalizes the social responsibility of each market entity: it neutralizes the negative impact of the environmental factor on the health of the population and strengthens the positive one.

Key words: demographic crisis, environmental factor, health, health-oriented economy, institutionalization.